

Τὸ ὅλον ἔργον τοῦ Σκυλίτη ἀρχόμενον ἀπὸ Νικηφόρου τοῦ ἀπὸ Γενικῶν, 802, ἀπολήγει εἰς τὸ τέλος περίπου τῆς τοῦ Νικηφόρου Βοτανειάτου βασιλείας. Τὸ δὲ ὅλον ἔργον τοῦ Ἀτταλειάτου, ἀρχόμενον ἀπὸ τοῦ Μιχαὴλ τοῦ Παφλαγόνος, 1034, ἀπολήγει ὅπου καὶ τὸ τοῦ Σκυλίτη. Ἡ μεταξὺ τῶν δύο ἱστορικῶν τούτων ἔργων σύγκρισις δὲν ἠμπορεῖ πλέον νὰ γίνῃ εἰμὴ ὡς πρὸς τὸ μέρος τὸ ὑπ' ἀμφοτέρων πραγματευθέν. Τούτου τεθέντος, τὰ ἀπὸ Μιχαὴλ Παφλαγόνος μέχρις Ἰσαακίου Κομνηνοῦ ἱστοροῦνται ὑπὸ μὲν τοῦ Ἀτταλειάτου εἰς σελίδας 52 ὑπὸ δὲ τοῦ Σκυλίτη εἰς σελίδας 133, ὥστε ὡς πρὸς τὴν περίοδον ταύτην ἐπιτομὴ πρόδηλος εἶναι ἡ τοῦ Ἀτταλειάτου ἱστορία καὶ οὐχὶ ἡ τοῦ Σκυλίτη. Εἶναι ἀληθὲς ὅτι κατόπιν τὰ ἀπὸ Ἰσαακίου Κομνηνοῦ καὶ ἐφεξῆς περιλαμβάνουσι παρὰ μὲν τῷ Ἀτταλειάτῃ σελίδας 261 παρὰ δὲ τῷ Σκυλίτῃ μόνον 102 ἄλλ' αἱ 102 αὗται σελίδες περιέχουσι βεβαίως πολὺ πλείονα σπουδαίαν ἱστορικὴν ὕλην ἢ αἱ 261 τοῦ Ἀτταλειάτου. Ὁ Ἀτταλειάτης διὰ σελίδων ὄλων εἴκοσιν (217—237) γενεαλογεῖ τὸν Βοτανειάτην αὐτογενώμως ἀπὸ τῶν ἀρχαίων Φαβίων καὶ Σκιπιώνων καὶ τῶν μεσαιωνικῶν Φωκάδων. Ἐπειτα διὰ σελίδων ἐτέρων εἴκοσι, 303—322, πλέκει ἀμερολήπτως ὁμοιομορφίαν ἐγκώμια τοῦ ἥρωος αὐτοῦ παράλογα καὶ ἀηδῆ ἄλλαχού δὲ πᾶν διὰ σελίδων ὄλων ἢ περιαιτολογεῖ ἢ εἰς μειρακιάδεις ἐκτρέπεται σκέψεις.

Ἄλλ' ἔλθωμεν καὶ εἰς ἄλλην τῶν δύο ἔργων ἀντιπαράθεσιν. Πρὸ καιροῦ παρατηρήθη ὅτι πολλαχού τὸ ἐν ἑξ' αὐτῶν ἀντιγράφει τὸ ἕτερον κατὰ λέξιν. Τοῦτο συμβαίνει πολλάκις εἰς τοὺς μεσαιωνικοὺς ἡμῶν χρονογράφους. Τίς ὁμοίως ἐπὶ τοῦ προκειμένου ἀντέγραψε τὸν ἕτερον; Ἐννοεῖται ὅτι ὁ Σκυλίτης δὲν περιέλαβεν ἐν τῇ ἱστορίᾳ του οὔτε τὰ μυθολογήματα οὔτε τὰ ἐγκώμια τοῦ Ἀτταλειάτου. Ἀφ' ἐτέρου ὁμοίως ἡ ἱστορία αὐτοῦ περιέχει πολλὰ χαρακτηριστικώτατα, τὰ ὅποια ἢ ὄλως παρέλιπεν ἢ ἀνεπιτηδείως ἐκολόβωσεν ὁ Ἀτταλειάτης. Τὴν δημώδη λ. χ. παροιμίαν δι' ἧς ὁ πατριάρχης Κηρουλόριος ἠπέλει τὸν Ἰσαάκιον Κομνηνόν «ἐὼ σὲ ἔκτισα, φούρνε, ἐὼ ἵνα σὲ χαλάσω» (ἰδὲ Κεφ. Α' βιβλ. ΙΒ' τοῦ παρόντος τόμου) ἀναφέρει μόνος ὁ Σκυλίτης. Ὡσαύτως ἐν τῇ πρώτῃ συνεντεύξει τοῦ Ἀλπ-Ἀρσλάν πρὸς τὸν περιπεσόντα εἰς χεῖρας αὐτοῦ Ρωμανὸν Διογένη ὁ μὲν Ἀτταλειάτης λέγει ὅτι ὁ σουλτάνος τῶν Τούρκων, ἅμα ἰδὼν τὸν αἰχμάλωτον, εὐθὺς ἐξανέστη καὶ περιεπτύξατο αὐτὸν κατὰ δὲ τὸν Σκυλίτην ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν, πρὶν ἢ ἀσπασθῆ ἀδελφικῶς τὸν βασιλέα, δὲν ἐλησμόνησε νὰ ὑπομνήσῃ αὐτῷ ὅτι εἶναι νενικημένος· «πεσόντα γοῦν ὁμοίως πρὸ τῶν ποδῶν αὐτοῦ πατήσας ὡσερ ἔθος καὶ ἀναστήσας καὶ περιπτυσάμενος «μὴ δέδιθι», ἔφησεν, «ὦ βασιλεῦ», κλπ. Ἀλλὰ τίς δὲν ἐπιθυμεῖται τὴν ἄλλην ἐκείνην συνέντευξιν, καθ' ἣν ὁ Ἀλπ-Ἀρσλάν ἠρώτησε τὸν Ρωμανόν· «τί ἂν ἔδρασας, εἰ ἔοχες ἐμὲ ὑποχείριον;», καὶ ὁ Ρωμανὸς ἀπεκρίθη ἀνυποκρίτως ὅτι πολλὰς ἤθελε κατενέγκει κατ' αὐτοῦ πληγὰς, ὁ δὲ σουλτάνος, «ἄλλ' ἐγώ, εἶπεν, οὐ μιμήσομαί σου τὸ αὐστηρὸν καὶ ἀπότομον», προσθεῖς (διότι κάλλιστα ἐγίνωσκε τὰ κατὰ τὴν ἡμετέραν θρησκείαν) «πλὴν ἀκούω ὅτι καὶ ὁ ὑμέτερος Χριστὸς εἰρήνην ὑμῖν νομοθετεῖ καὶ ἀμνησίαν κακῶν καὶ τοῖς ὑπερηφάνοις ἀντιτίσσειται, ταπεινοῖς δὲ δίδωσι χάριν». Οὕτως ἐκθέτει τὸν διάλογον τούτον ὁ Σκυλίτης, ὁ δὲ Ἀτταλειάτης ὄλως ἀποσιωπᾷ τὸ τελευταῖον μέρος «πλὴν ἀκούω κλπ.», μὴ νοήσας ὅτι ἀφαιρεῖ οὕτως ἀπασαν τὴν χάριν τῆς τοῦ σουλτάνου ἀποκρίσεως. Ἄλλ' ἐν γένει ἡ τοῦ Σκυλίτη ἀφήγησις εἶναι τοσοῦτο ζωηρὰ καὶ εἰκονικὴ, ἢ δὲ τοῦ Ἀτταλειάτου τοσοῦτο νοητὴ καὶ φορητικὴ ὥστε ἡ πρώτη μονονουχὶ φωνὴν ἀφήσιν ὅτι αὐτὴ εἶναι τὸ ζωντανὸν πρωτότυπον, ἢ δὲ ἄλλη ἀτυχὴς αὐτοῦ ἀποτύπωσις. Καὶ ἔπειτα ὁ Σκυλίτης δὲν ἐσυνήθησε νὰ ἀντιγράψῃ ἄλλους. Ὁλος ὁ κόσμος γνωρίζει ὅτι τὸ μέγιστον τοῦ ἱστορικοῦ αὐτοῦ ἔργου μέρος, τὸ ἀπὸ Νικηφόρου μέχρις Ἰσαακίου Κομνηνοῦ, περιλήφθη αὐτολήξει ἐν τῇ Συνόψει τοῦ Κεδρηνοῦ.